

Taal geven aan verontrusting én perspectief door Rik Prenen – de Content

Hoe praat je met een gezin waar verontrusting speelt?

Hoe blijf je gericht op het realiseren van een kracht- en perspectiefgerichte samenwerking met het gezin opdat het initiatieven neemt die veiligheid in het gezin realiseert.

Het tijdschrift “**Caleidoscoop**” publiceerde in nr. 2 van jaargang 33 een reeks boeiende artikels waaronder een bijdrage van **Rik Prenen** over het werken aan perspectief in verontrustende situaties. “Ernstig maar mild” vatte de hoofdredactrice het artikel op passende wijze samen.

Een mooie appreciatie.

We publiceren graag de basistekst die Rik voor de Content schreef en die als uitgangspunt voor het artikel in Caleidoscoop werd gebruikt.

Wanneer je team of organisatie op een prikkelende en interactieve wijze geïnspireerd wil worden in het “taal geven aan verontrusting en hoop”

dan bekijken we graag met jou hoe we dit samen kunnen realiseren op een manier die binnen jouw organisatie past.

Voor meer informatie kan je een berichtje sturen naar info@decontent.be

Hulp aan gezinnen: a bridge over troubled water

‘Jullie hebben al lang uitgemaakt wat ons probleem is. Jullie hebben al lang beslist hoe het bij ons thuis moet lopen en al lang bedisseld wat wij daarvoor moeten doen, nog voor het eerste woord met ons is gesproken.’ ... Wanneer je dat uit de mond van ouders hoort, word je stil.

Het moet gezegd dat hulpverlening aan gezinnen, zeker in het verleden, paternalistische trekjes had en soms nog heeft. Vooral wanneer het gaat over verontrustende opvoedingssituaties waarbij de veiligheid, protectie, participatie en integriteit van kinderen in het gedrang zijn, was en is er soms te weinig geloof in de pedagogische competenties van ouders. Ook al worden zelfbepaling, autonomie en actieve deelname van ouders en jongeren beschouwd als verworvenheden in de hulpverlening, toch leeft er binnenskamers soms de twijfel of ouders het roer van hun eigen leven wel écht in handen kunnen nemen. Ouderparticipatie is niet altijd vanzelfsprekend. Om je een idee te geven: ‘pas’ in 1983 werd ouderparticipatie en -inspraak in België bij decreet geregeld. Jongeren hebben tot 7 mei 2004 moeten wachten.

Wanneer gezinnen in aanraking komen met jeugdhulpverlening en justitie zijn de problemen dikwijls ernstig en complex. In situaties van verontrusting verhoogt het risico dat gezinnen én hulpverleners gefixeerd geraken op de problemen en tekortkomingen. Als hulpverleners exclusief focussen op de problemen, verhoogt de kans dat zij het uitzichtloze perspectief van het gezin overnemen. Bovendien hypothekeert het de samenwerking omdat het gezin geen vertrouwen krijgt in de werkwijze van de hulpverlener om samen de problemen aan te pakken en op te lossen. Dat leidt tot verlies van hoop en perspectief aan beide kanten van de tafel.

A state of mind

De ingesteldheid waarmee je het gezin benadert is cruciaal. Gezinnen ‘ruiken’ dat van meters afstand. Een perspectiefgerichte aanpak is gebaseerd op de interesse van de hulpverlener in welke vader en moeder de ouders voor hun kinderen willen zijn, hoe ze in het dagelijkse leven voor veiligheid gaan zorgen en welke resources - krachten en hulpbronnen in zichzelf en in hun omgeving - daarbij nuttig zijn. Je maakt daarbij de switch van hulpverlener naar ‘hoopverlener’.

Krachten en hulpmiddelen, veiligheid en hoop

De state of mind is gekenmerkt door de overtuiging dat ouders, ook zij die ‘tekortschieten’ in het opvoeden van hun kinderen, intrinsiek over een potentieel krachten en hulpbronnen beschikken die de moeite waard zijn om ontsluit te worden. Dat leidt tot een samenwerkingsrelatie met gezinnen die het mogelijk maakt om zowel je verontrusting als de resources van het gezin te benoemen, te valoriseren en in te zetten, dit met als uiteindelijk doel veiligheid creëren voor de kinderen en hoop voor het gezin.

Ik speel hier wat advocaat van de duivel, maar als je de perspectiefgerichte methode vergelijkt met traditionele hulpverlening, dan valt op dat die laatste vaak gericht is op het 'methodisch wegwerken' van problemen. Het pesten moet verdwijnen, de faalangst moet weg, het conflict tussen leerkracht en leerling moet worden opgelost, het regeloverschrijdend gedrag ingeperkt...

Wanneer je de gangbare hulptrajecten tot hun essentie reduceert blijven volgende ingrediënten over:

1. het gedetailleerd omschrijven van het probleem;
2. het probleem verklaren (diagnose);
3. het zoeken (meestal 's nachts) naar een remedie om het probleem aan te pakken;
4. het aanleren van (nieuwe) inzichten en vaardigheden aan de ouders;
5. checken in welke mate ouders de nieuwe vaardigheden hebben verworven;
6. checken in welke mate het probleem verdwenen is alvorens af te sluiten.

Je kan je de vraag stellen of het wegwerken van een probleem als vanzelfsprekend leidt tot het realiseren van hoop en perspectief.

Wanneer iemand weet waarmee hij/zij moet stoppen, weet die dan automatisch waar hij/zij mee moet beginnen?

Wanneer iemand al in de put zit is het dan hoopvol om nog verder te graven?

Moeten ouders deskundig worden in hun (onderliggende) probleem en 'mee zijn' met de perceptie van de hulpverlener?

Of stimuleren we hen om bewust te worden van hun eigen competenties en hulpbronnen en hoe zij deze kunnen inzetten voor een veilige opvoedingssituatie voor hun kinderen?

In het perspectiefgericht werken zoals het door de Shazer en Kim Berg werd ontwikkeld, ligt de focus op het concreet beschrijven van een zinvol en gewenst perspectief en hoe dit in het dagelijkse leven merkbaar gaat zijn.

Het tweede uitgangspunt van perspectiefgerichte therapie is dat mensen de capaciteiten hebben om mee te denken over de oplossingen voor hun problemen en om zelf oplossingen te bedenken.

De belangrijkste taak van de hulpverlener is om dit intrinsieke potentieel te helpen ontdekken en het gezin in een positieve richting te leiden die het, in situaties van ernstige verontrusting, *samen met de hulpverlener* definieert.

Die methodiek bestaat gewoonlijk uit:

1. **het gedetailleerd omschrijven van de gewenste toekomst en de 'best hopes' van het gezin;**
2. **het gedetailleerd omschrijven hoe zich dit in het dagelijkse leven manifesteert;**
3. **het ontdekken en analyseren van situaties waarin de gewenste situatie zich al (een beetje) voordoet;**
4. **het nauwkeurig omschrijven welke resources (krachten en hulpbronnen) van het gezin en hun omgeving hiertoe hebben bijgedragen;**
5. **het ondersteunen en versterken van de competenties van gezinnen en hun netwerk;**
6. **afspreken hoe deze resources kunnen worden ingezet in functie van veiligheid voor de kinderen;**
7. **het nauwkeurig omschrijven hoe we vooruitgang gaan opmerken.**

Dit betekent geenszins dat de methodiek 'probleemfobisch' is of zich voornamelijk beroept op het geven van gratuite complimenten. Verderop in dit artikel wordt duidelijk dat ook de concrete feiten die tot verontrusting leiden worden geëxpliciteerd. Het klopt dat de perspectiefgerichte hoopverlener voornamelijk **gericht is op krachten en hulpbronnen**, maar **alleen wanneer deze bijdragen aan een gewenste outcome**. Het louter identificeren van resources is dus geen doel op zich. De uitdaging is deze te vertalen naar concrete acties in functie van een gewenst (veiligheids)perspectief. Zo bekeken refereert het perspectiefgerichte denken eerder naar **practice based evidence** en de aanname dat er geen perfecte problemen bestaan.

En nu de praktijk!

Het ontsluiten van de capaciteiten en de hulpbronnen van een gezin en die verdiepen in functie van een veiligheidsdoel, klinkt aannemelijk en simpel. In de praktijk blijken hulpverleners er vaak mee te worstelen.

De aanpak is gebaseerd op zes leidende principes:

1. **Verken de attributies, overtuigingen en waarden van alle gezinsleden ten opzichte van zowel de verwaarlozing/mishandeling, het veiligheidsperspectief, als de mogelijke 'oplossing' én leg uit hoe de hulpverlening/justitie/instanties tegen het probleem aankijken.**

Je moet dus inzicht krijgen in hoe gezinsleden denken over hoe zij denken over veiligheid in het gezin, welke hinderpalen er zijn en welke goede ideeën of plan zij hebben om aan veiligheid te werken.

Concreet: jij bent of iemand is bezorgd over concrete feiten, nu en in het verleden, waarbij het gedrag van de ouders speelt en die een nadelige impact hebben op het kind. Je bent oprecht benieuwd naar het perspectief van de ouders op deze verontrusting en je wil een samenwerking op touw zetten waarin een veiligheidsplan voor het gezin concreet gestalte krijgt.

2. **Zoek naar 'uitzonderingen' op de mishandeling/verwaarlozing en naar momenten waarop er binnen het gezin veiligheid wordt geboden (instances of success).**

Het vinden van uitzonderingen en het bewust worden hoe het gezin erin slaagt om veiligheid te bieden, geeft hoop en perspectief bij zowel het gezin als bij de hulpverlener. Bovendien geef je het gezin de geruststelling dat je met hen wil samenwerken in plaats van de verzorging en bescherming van het kind uit handen te nemen.

3. **Ontdek de sterke kanten van het gezin en van hun netwerk.**

Het gaat erom dat je duidelijk voor ogen krijgt welke capaciteiten ouders en kinderen hebben om veiligheid te creëren en welke hulp er in het netwerk van het gezin aanwezig is om veiligheid van de kinderen te garanderen.

4. **Hou de veiligheidsdoelen in het vizier.**

Het doel van de samenwerking met het gezin is veiligheid voor de kinderen creëren. Dat betekent dat je erop gericht moet zijn uitspraken bij ouders uit te lokken hoe zij hun kind die veiligheid (weer) kunnen bieden. De bedoeling is dat ouders uitspraken doen over concrete, uitvoerbare ideeën. Wanneer de ouders en jij het niet eens geraken over de vermoede mishandeling helpt het vaak om ouders te vragen naar algemene doelen die zij nastreven voor hun kinderen en hoe ze zich dat in het dagelijkse leven voorstellen.

5. **Besprek met het gezin hoe veiligheid en vooruitgang gemeten en zichtbaar worden.**

Hiervoor wordt vaak de schaalvraag ingezet. Dat is een bruikbaar instrument waarbij aan het gezin wordt gevraagd op een schaal van 1 tot 10 te beoordelen hoe de zaken ervoor staan. Concreet: 'Op een schaal van 1 tot 10 waarbij 10 staat dat het in jullie gezin volledig veilig is voor de kinderen en 1 staat voor een situatie waarin de kinderen niet meer bij jullie kunnen zijn omdat het voor hen te gevaarlijk is, waar zouden jullie zich op die schaal plaatsen? Wat maakt dat jullie zich op dat punt op de schaal plaatsen? Hoe ziet die situatie eruit? Hoe nog?' En pas dan: 'Hoe lukt het jullie om op die plaats te komen? Wat doen jullie dan precies? Hoe zijn jullie op het goede idee gekomen? Wie in jullie omgeving is ook op de hoogte van jullie situatie? Op wie kan je rekenen?...

Ook in gesprek met kinderen blijken schaalvragen, creatief geformuleerd, goed bruikbaar. Een voorbeeld hiervan is het drie-huizen-model dat door Suzan Parker werd ontwikkeld. Het biedt kinderen de mogelijkheid om ook hun visie op de situatie weer te geven en hoe veiligheid in het gezin er voor hun uitziet.

6. **Beoordeel de bereidheid, het vertrouwen en de capaciteiten van het gezin om de plannen om te veranderen uit te voeren.**

Voordat een gezin verandert, zijn er een aantal dingen nodig: de bereidheid om te veranderen, de resources/competenties om die veranderingen te kunnen uitvoeren en het vertrouwen dat een plan kans van slagen heeft om een positieve verandering teweeg te brengen. Ook hierbij kan een schaal van 1 tot 10 een nuttige rol vervullen.

Een drie kolommen model als ondersteunende tool

Het is belangrijk dat je als hoopverlener vanaf het eerste contact met het gezin de zorgen én de resources in beeld brengt. Focus daarbij dus niet alleen op de zorgen maar kijk ook naar de competenties en de hulpbronnen van het gezin omdat precies daar de basis voor verandering ligt.

Dit 'mappen' gebeurt op grote flappen of op een groot papier op de tafel zodat iedereen mee beslist wat er opgeschreven wordt en ziet hoe dit gebeurt. In de map maak je een onderscheid tussen de zorgen die er zijn, de situaties waarin er veiligheid wordt geboden en wat er nodig is om veiligheid concreet gestalte te geven.

De zorgen die er zijn

In de kolom 'zorgen' omschrijf je samen met het gezin welke concrete feiten nu en in het verleden hebben geleid tot een concrete situatie van probleem – verontrusting - gevaar voor het kind. Verder geven jullie aan welk dreigend gevaar er in de toekomst voor de kinderen is als er niets aan de situatie verandert. Ten slotte noteren jullie ook complexerende factoren. Dit zijn factoren die de situatie nog moeilijker maken (bijv. het voorkomen van alcoholisme, druggebruik, factoren op persoonsniveau, of in de gezins- en bredere context). Jullie omschrijven dit alles in de taal en de vorm die ouders en netwerk begrijpen en hun aanspreekt op hun verantwoordelijkheid naar de kinderen.

Wanneer gaat het goed?

In een tweede kolom sommen jullie situaties op waarin veiligheid wordt geboden. Deze 'momenten van pedagogisch succes' beschrijven jullie gedetailleerd. Vervolgens beschrijven jullie even gedetailleerd hoe het gezin erin slaagt die veiligheid te bieden en wie hen daar eventueel bij helpt. De zorgvuldigheid waarmee jullie de tweede kolom invullen is van zeer groot belang. Immers, hierin staan de 'ingrediënten' vernoemd die de basis vormen voor de beschrijving van het veiligheidsplan in de derde kolom. Is het opgevallen dat in de tweede kolom – bewust en subtiel - de tegenwoordige tijd wordt gebruikt?

Veiligheidsdoel(en)

Het veiligheidsdoel beschrijft concreet welk gedrag we willen zien van ouders zodat de kinderen blijvend veilig zijn. Veiligheidsdoelen omschrijven de verandering in het gedrag van de ouders dat we moeten zien om er zeker van te zijn dat de kinderen veilig zijn wanneer ouders in de toekomst voor hen zorgen. Veiligheidsdoelen zijn de statements die omschrijven **wat** de ouders concreet doen in hun zorg voor de kinderen, hoe ze hun kinderen beschermen tegen toekomstig gevaar en iedere betrokkene geruuststellen dat de kinderen veilig zijn in toekomstige risicovolle situaties. De veiligheidsschaal (zie volgende pagina) rondt het invullen van de map af.

Welke zorgen zijn er?	Wanneer gaat het goed?	Wat moet er gebeuren?
Feiten in het nu en verleden: (wat is er concreet gebeurd waar we ons zorgen over maken) Toekomstig gevaar: (waar maken we ons zorgen over dat in de toekomst met de kinderen kan gebeuren) Complicerende factoren: (Wat maakt het creëren van veiligheid voor kinderen en werken met deze familie gecompliceerder)	Wanneer wordt er veiligheid geboden? (gedetailleerde omschrijving van pedagogisch succes) Hoe wordt deze veiligheid concreet gerealiseerd? (Inventaris van competenties, kwaliteiten van alle gezinsleden en hun netwerk en van de protectieve impact ervan)	Doelen van het gezin gericht op veiligheid: (Wat denkt het gezin dat zij moeten doen zodat de kinderen veilig zijn en de begeleiding met een gerust hart kan worden afgesloten?) Veiligheidsdoelen van de organisatie (Wat wil de hulpverlening zien dat deze ouders doen om zeker te zijn dat er voldoende veiligheid is voor de kinderen zodat de casus gesloten kan worden?) Wat moet er concreet gebeuren: (Inventarisatie van concrete acties die het gezin gaat ondernemen om veiligheid te bieden en hoe deze acties zichtbaar worden gemaakt)

		Hier wordt ook aangegeven hoe de hulpverlening het gezin gaat helpen én hoe het gezin door de hulpverlening wordt aangesproken wanneer de veiligheid terug in het gedrang komt
<p>Veiligheidsschaal: Op een schaal van 1 tot 10, waar 10 betekent iedereen weet dat de kinderen veilig genoeg zijn zodat de we de casus kunnen sluiten en 1 betekent dat de situatie zo slecht is voor de kinderen dat zij niet langer thuis kunnen wonen, waar plaatsen we de situatie?</p>		

‘A fool with a tool is still a fool’

De perspectiefgerichte aanpak van verontrustende situaties wordt vaak gereduceerd tot een drie kolommen model dat je met een paar klikjes zo van het internet kan downloaden. Die tool is slechts de zichtbare top van een grote ijsberg. Het belangrijkste werk vindt immers onder water plaats. **Het zijn de ingesteldheid van de hulpverlener, diens basishouding, de manier van in relatie staan met het gezin, de doelgerichte en vernuftige vraagstelling, het gericht zijn op hoop en perspectief, alertheid, het vermogen om taal te geven aan verontrusting en daarbij de relatie met het gezin staande houden...** kortom de professionele ‘fond’ van waaruit hij of zij de samenwerkingsrelatie aangaat die de perspectiefgerichte aanpak typeren.

Bronnen

- Calder, M (1995). *Child protection: balancing paternalism and partnership*. www.researchgate.net
- De Shazer, & Dolan, Y. (2007). *More Than Miracles. The state of the art of solution-focused brief therapy*. Routledge London.
- Gybels, E., & Prenen, R. (2015). *Van klacht naar kracht*. Lannoo.
- Mc. Cullem, S. (1995). Safe families: A model of child protection intervention based on parental voice and wisdom. Theses and Dissertations (Comprehensive). 194. <https://scholars.wlu.ca/etd/194>.
- Milner, J., & Myers, S. (2017). *Working with violence and confrontation using solution focused approaches*. Jessica Kingsley Publishers.
- Parker, S. (2009). *The safety house*. SP Consultancy. <http://spconsultancy.com.au>
- Parker, S. (2012). The signs of safety assessment and planning framework. Aspirations Consultancy
- Prenen, R., & Wymans, M. (2014). *Praten met ouders*. Lannoo.
- Turnell, A., & Edwards, S. (2009). *Veilig opgroeien*. Bohn Stafleu van Loghum.
- Yousuf, D. et al. (o.a. Prenen, R.) (2020). *The Solution Focused Approach with Children and Young People*. Routledge London.